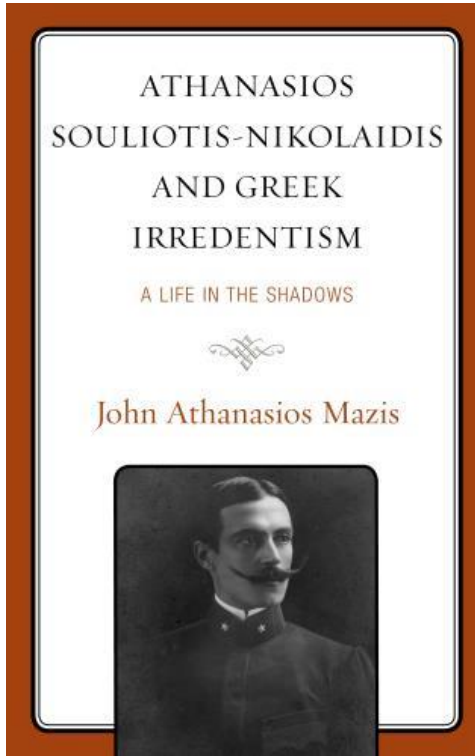

John Athanasios Mazis, *Athanasios Souliotis-Nikolaidis and Greek Irredentism A Life in the Shadows*, Lexington Books, London 2022, 195 sayfa, ISBN 9781793634443.

Ferhan KIRLIDÖKME MOLLAOĞLU*

“Athanasios Souliotis-Nikolaidis and Greek Irredentism A Life in the Shadows” (Athanasios Souliotis-Nikolaidis ve Yunan Yayılmacılığı Gölgede Geçen Bir Yaşam) John Athanasios Mazis’in üçüncü kitabıdır. Mazis bir önceki kitabında İon Dragoumis’in biyografisini kaleme almıştır.¹ Aslen Yunan kökenli olan yazar halen ABD’de Hamline Üniversitesinde tarih profesörü olarak çalışmaktadır.

Kitap giriş (ss. 1-4), 9 bölüm (ss. 5-170), ek okuma (ss. 171-174), kaynakça (ss. 175-182) ve indeksten (ss. 183-194) oluşmaktadır. Atina Gennadeios Kütüphanesindeki Athanasios Souliotis-Nikolaidis Arşivinde bulunan malzeme eserin başlıca kaynağını teşkil eder. Yazar

oldukça yalın ve akıcı bir dil kullanmıştır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Balkan Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Çağdaş Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Edirne, ORCID: orcid.org/0000-0002-0838-2272, E-posta: ferhankirlidokme@gmail.com

¹ John Athanasios Mazis, *A Man For All Reasons: The Uncopromising Life of Ion Dragoumis*, ISIS Press, İstanbul 2014.

Kitabın birinci bölümü “The End of the Line” (Yolun Sonu) (ss. 5-8) başlığını taşımaktadır. Mazis sondan anlatım tekniğini kullanır ve okuyucuyu Souliotis’in ölümünün birkaç hafta öncesine götürür. Tarih 1945 yılının Mart ayıdır. Mekân Souliotis’in yaklaşık üç yıldır tüberküloz nedeniyle tedavi gördüğü sanatoryumun küçük ve soğuk odasıdır. Sanatoryum kısa bir süre önce Alman işgalinden kurtulan Atina’nın merkezine uzak bir mesafededir ve Souliotis’in tek düzenli ziyaretçisi karısı Sofia’dır. Souliotis geçmişte birkaç kez hizmetinin tanınması ve emekli maaşının artırılması için başvuruda bulunmuş fakat sonuç alamamıştır. Souliotis’in beklediği cevap yaşamının son günlerinde gelir. Yunanistan Savunma Bakanlığının kararıyla Souliotis yarbay rütbesinden tümgeneralliğe terfi ettirilir. Fakat Mazis’in ifade ettiği üzere terfi acı gerçeği değiştirmez ve Souliotis birkaç gün sonra vefat eder.

“Greece at the Dawn of the Twentieth Century” (Yirminci Yüzyılın Şafağında Yunanistan) (ss. 9-41) başlıklı ikinci bölüm Souliotis’in yaşam öyküsünün tarihsel arka planını oluşturmaktadır. Yazar, Yunan Ayaklanması’nın başladığı 1821 yılından 20. yüzyılın başlarına değin Yunanistan’da yaşanan siyasî, ekonomik ve sosyal gelişmeleri ele alır. Böylece Souliotis’in yetiştiği ortam ve düşüncelerine yön veren koşullar okuyucuya sunulur. Mazis, bölümü kaleme alırken Woodhouse, Stavrianos, Dimaras, Clogg, Dakin, Dertilis, Koliopoulos, Veremis, Mouzelis, Smith ve Kitromilides gibi 19.-20. yüzyıl Yunanistan tarihini farklı boyutlarıyla ve bakış açısıyla inceleyen uzmanların eserlerinden yararlanmışır.

Kitabın üçüncü bölümünün başlığı “The Ordinary Life of an Obscure Army Officer” (Pek Tanınmayan Bir Subayın Sıradan Yaşamı)’dır (ss. 43-50). Mazis, önce Souliotis Ailesi’nin menşei hakkında bilgi verir (s. 43). Athanasios Souliotis 1878 yılında ailenin ilk erkek çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Devlet memuru bir babanın oğludur ve mütevazi bir ailede yetişmiştir. 1900 yılında piyade teğmen rütbesiyle Askerî Akademi mezun olmuş ve 1905 yılına kadar çeşitli birliklerde görev yapmıştır. İstanbul’dan geri çağrıldığı 1909 yılında kısa süreliğine Askerî Akademi coğrafya öğretmenliği yapmış ve 1910 yılında kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır. Balkan Savaşı’nın başlamasıyla göreve çağrılmış ve yüzbaşı olarak Yunan ordusunda hizmette bulunmuştur (1912-1913).

“Cloak and Dagger in the Balkans” (Balkanlar’da Casusluk) (ss. 51-74) ve “Cloak and Dagger in Constantinople” (İstanbul’da Casusluk) (ss. 75-95) kitabın dördüncü ve beşinci bölümlerinin başlıklarıdır. İlerinden

Ayaklanması'ndan sonra Yunanlılar ve Bulgarlar arasında Makedonya'da hâkimiyet kurma mücadelesi Yunanistan açısından yeni bir evreye girmiştir. Bulgarlar tarafından kurulan IMRO'ya karşılık olarak Yunanistan Krallığı'nın Makedonya bölgesindeki menfaatlerini savunmak amacıyla yürütülecek faaliyetleri örgütlemek üzere "Makedonya Komitesi (Μακεδονικό Κομμάτι)" adıyla Atina merkezli bir teşkilat kurulmuş ve Makedonya Komitesi'nin teklifiyle bazı subayların Makedonya'ya gizli görevle gönderilmesi kabul edilmiştir.

Athanasios Souliotis, Makedonya'ya gitmeye gönüllü olan subaylar arasında yer alır ve Yunanistan'ın Selânik Başkonsolosu Lampros Koromilas ile görüşür (1905 yazı). Koromilas'ın o tarihte ana hedefi Selânik'teki Yunan Konsoloslugu merkez olacak şekilde Makedonya'da yürütülecek eylemleri örgütlemektir. Teğmen Souliotis'in Koromilas ile görüşmesi hayatının önemli dönüm noktalarından birisi olmuştur.

Athanasios Souliotis, "Nikolaidis" takma adıyla Alman Nothman Dikiş Makineleri'nin temsilcisi olan bir iş adamı olarak 1906 yılının Mart'ında Selânik'e gider. Bulgarların faaliyetlerini takip etmek ve propaganda faaliyetleri yürütmek için "Selânik Örgütü'nün (Οργάνωσις Θεσσαλονίκης)"² kuruluşunu gerçekleştirir. Souliotis-Nikolaidis Dedeğaç'a seyahati sırasında burada muavin konsolos olarak görev yapan İon Dragoumis ile tanışır ve uzun sohbetleri sonrasında her ikisinin de hayatlarının sonuna kadar devam ettireceği dostluk bağı kurulur (s. 69).

Souliotis-Nikolaidis 25 Aralık 1907'ye kadar Selânik'te kalır. Bu sırada İon Dragoumis Yunanistan'ın İstanbul Sefâretine ikinci kâtip olarak atanmıştır. Böylece Souliotis-Nikolaidis'in görev yeri de değişir. Yeni görevi İstanbul'dadır. Selânik Örgütü'nün yapılanması esas alınarak ancak faaliyet sahası daha geniş bir coğrafyayı kapsayacak şekilde yeni bir örgüt kurmakla görevlendirilir. 1908 yılının başı itibarıyla Souliotis-Nikolaidis ve Dragoumis, "İstanbul Örgütü'nün (Οργάνωσις Κωνσταντινουπόλεως)"³

² Athanasios Souliotis Nikolaidis, *Ο Μακεδονικός Αγών: Η «Οργάνωσις Θεσσαλονίκης» 1906-1908 Απομνημονεύματα (Makedonya Mücadelesi: "Selânik Örgütü" 1906-1908 Hatıratlar)*, İMΧΑ, Thessaloniki 1959. Souliotis-Nikolaidis'in Makedonya-Selânik civarında 1906-1908 yıllarına ait hatıralarını ve notlarını içerir.

³ Athanasios Souliotis Nikolaidis, *Οργάνωσις Κωνσταντινουπόλεως (İstanbul Örgütü)*, ed. Thanos Veremis-Katerina Boura, Dodoni, Athina 1984. Souliotis-Nikolaidis'in 1908-1912 yıllarında İstanbul'daki faaliyetlerine dair notlar, bu tarih aralığında gazetelerde yayımlanan yazıları ve İstanbul Örgütü'nün faaliyetlerine ilişkin raporlar yer almaktadır.

kuruluş çalışmalarına başlarlar. Tayini çıkartılan Dragoumis'in İstanbul'dan ayrılmasından sonra 1912 yılına kadar Souliotis-Nikolaidis, "İstanbul Örgütü"nü faaliyetlerini yürütmeye devam eder.

Kitabın altıncı bölümünün başlığı "Friends and Intellectual Partners" (Dost ve Fikir Ortakları)'dır (ss. 97-127). İon Dragoumis ile Athanasios Souliotis-Nikolaidis arasındaki dostluk, Dragoumis'in 31 Temmuz 1920 tarihinde Atina'da bir suikast sonucunda öldürülmesine kadar devam etmiştir. Dragoumis'in kardeşi Philippos'un ve yine bir dönem Dragoumis ile aşk ilişkisi yaşayan Penelope Delta'nın günlüklerinde Souliotis-Dragoumis dostluğuna dair pek çok kayıt vardır. Souliotis-Nikolaidis, Dragoumis'in öldürülmesinden yıllar sonra yazdığı bir notta: "Yıllar geçmiş olsa da bugün bile İon herkesten daha çok düşündüğüm dostumdur." (s. 97) der.

Fiziksel olarak birbirleriyle yakın oldukları, birlikte çalıştıkları süre çok kısıtlı olmasına rağmen iki dostu birbirine bağlayan fikir birlikteliğidir. 19. yüzyılın ortalarından itibaren Yunanistan'ın resmî ideolojisine dönüşen Megali İdea'nın Yunan Krallığı tarafından gerçekleştirilemeyeceğine inanırlar (s. 106). Ayrıca Yunan halkının Batı tarafından asla eşit bir millet olarak kabul görmediğini savunurlar ve çözümün Doğu'da olduğunu değerlendirirler (s. 102). Böylece Souliotis-Nikolaidis ve Dragoumis, Yunanistan ve Yunan ulusunun geleceğini resmî Megali İdea'dan farklılaşan ancak ana eksenini yine Yunan yayılcılığı olan "Doğu İdea'sında (Ανατολική Ιδέα)" görürler. Ne Souliotis-Nikolaidis ne de Dragoumis, "Doğu Federasyonu (Ανατολική Ομοσπονδία)" olarak da adlandırılan bu görüşün fikir babası değildirler ancak bu görüşe kendilerine özgü bir yorum katmışlar ve fikirlerinin yanı sıra eylemleriyle de düşüncenin savunuculuğunu yapmışlardır (ss. 107-120).

"The Life of Athanasios Souliotis-Nikolaidis" (Athanasios Souliotis-Nikolaidis'in Hayatı) başlığını taşıyan yedince bölümde Mazis, Eylül 1912'de İstanbul'dan ayrılmasının ardından vefat ettiği 1945 yılına kadar Souliotis-Nikolaidis'in hayatını ele almaktadır (ss. 129-150). Mazis, Souliotis-Nikolaidis'in 1912 yılından sonra hayatında "birçok hayal kırıklığı ve çok az başarı yaşayacağını" belirterek (s. 131) Birinci Balkan Savaşı'nın başlamasıyla yeniden Yunan ordusuna yüzbaşı rütbesi ile katılan Athanasios Souliotis-Nikolaidis'in ilk başta geri hizmete verildiğini ifade eder. Ancak kısa bir süre sonra, Theodoroff Tümeni olarak da bilinen 7. Bulgar Tümeni'nde Yunan ordusunun irtibat subayı olarak görevlendirilir.

Souliotis-Nikolaidis'in burada yürüttüğü istihbarat faaliyetleri sonucunda Yunan ordusu Theodoroff Tümeni'nden saatler önce Selânik'e ulaşmayı başarmış ve şehri Osmanlı yönetiminden teslim almıştır. Mazis, bugün hala Yunanistan'ın ikinci büyük şehri olan ve ülkenin ekonomik hayatında çok büyük öneme sahip olan Selânik'in Yunanistan'a dahil olma başarısında Souliotis-Nikolaidis'in rolünün akademik çevreler dışında çok az kişi tarafından bilindiğini de eklemektedir (s. 134).

Bu başarıdaki payı nedeniyle Yunan hükümeti, Souliotis-Nikolaidis'in yalnızca askerî alanda değil daha önceki yıllarda casus olarak elde ettiği tecrübe ve yetenekleri doğrultusunda bir "diplomat" olarak da hizmet etmesine karar verir. Böylelikle Souliotis-Nikolaidis, 1913-1916 yılları arasında sefir unvanıyla Paris, Sofya, İstanbul, Kahire gibi şehirlere sık sık seyahatler gerçekleştirir. Ağırlıklı olarak Paris'te bulunduğu bu zaman diliminde Souliotis-Nikolaidis, kişisel gelişimine önem verir ve burada siyaset bilimi dersleri alır (s. 134-140).

Mazis, bu bölümde de çalışması boyunca olduğu gibi Souliotis-Nikolaidis'in biyografisini kaleme alırken aynı zamanda yoğun bir şekilde dönemin Yunan iç siyasetindeki gelişmeleri aktarmaya devam eder. "Ulusal Bölünme'nin (Εθνικός Διχασμός)" Balkan Savaşları sonrası Yunan iç siyasetinde hâkim olması ile Souliotis-Nikolaidis'in kariyeri ve hayatı dönüşüme uğramaya başlar. Mazis, kitabın daha önceki bölümlerinde her ne kadar Souliotis-Nikolaidis'in genel olarak siyasetlere ilişkin görüşünün olumsuz olduğunu, kendisinin apolitik olarak tanımlandığını söylese de 1916 yılı itibarıyla Athanasios Souliotis-Nikolaidis'in siyasî olarak Kral taraftarı ve Venizelos karşıtı cephede yer aldığını ifade eder (s. 140).

Birinci Balkan Savaşı öncesinde Dragoumis-Souliotis ikilisi, Venizelos yönetimi ve onun politikaları ile hemfikir olsa da savaşın başlamasıyla fikir ayrılıkları da başlamıştır. Mazis, anılan ikilinin Venizelos ile farklılaşmasına ilişkin yerinde bir tespitte bulunmaktadır. Tüm meselenin Dragoumis-Souliotis ikilisinin "katıksız, saf" idealizminin Venizelos'un pragmatizmiyle uzlaşamaması olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla 1918'de Venizelos'un Yunan siyasetinde yerini yeniden pekiştirmesinden sonra anılan ikili Venizelos yönetimi tarafından sürgüne gönderilir. Sürgün öncesi işini kaybeden Souliotis-Nikolaidis, maddi açıdan güçlük çekmeye başlar ve bu durumu 1919 yılının başında Atina'ya geri dönmesine izin verilmesinden sonra da devam eder.

Souliotis-Nikolaidis için bir sonraki darbe ise yakın arkadaşı İon Dragoumis'in 31 Temmuz 1920 tarihinde Venizelos taraftarı bir paramiliter grup tarafından suikasta uğramasıdır (s. 142). Dragoumis'in suikast sonucu hayatını kaybetmesi Venizelos ve Yunanistan'daki tüm siyasilere şok etkisi yaratmış fakat Souliotis-Nikolaidis, bu kaybın yarattığı travmayı hiçbir zaman atlattı. Kasım 1920 seçimlerinde muhalefet sıralarından Selânik milletvekili seçilen Souliotis-Nikolaidis, siyasette de aradığını bulamamıştır. Souliotis-Nikolaidis'in 1922 yılında "Küçük Asya Felaketi" sonrası hükümetin düşmesinden sonra adeta "rahatladığını" belirten Mazis, onun 1925 yılına kadar Almanya'da yaşadığını eklemektedir. (s. 144).

"Last Services Rendered" (Son Görevler) başlığı taşıyan sekizinci bölümde (ss. 151-164) Mazis yine yoğun Yunan siyasî tarih örgüsü içerisinde, daha ziyade 1925 sonrası Souliotis-Nikolaidis'in maddi sıkıntılarını aşmak ve ülkesine verdiği hizmetin karşılığını arama çabalarını ele almaktadır. Mazis, bu bölümde Yunan iç siyasetindeki gelişmelerin Nikolaidis-Souliotis örneğinde *Helenizm* ideali ile hareket eden Yunanlı asker ve siyasî simaların özellikle yaşadıkları itibar kaybı ve maddi güçlüklerle işaret etmektedir (s. 153).

Atina'ya döndükten sonra geçimini sağlamak için çeşitli işlerde çalışan Athanasios Souliotis-Nikolaidis, ülkesinin geleceği için kaygılanmaktan ve ülkesine hizmet etme arzusundan vazgeçmemiş, nispeten siyasî olarak Yunanistan'da istikrarın sağlandığı yıllarda, kendisinin talebi üzerine 1934'te Florina'ya vali olarak atanmıştır (s. 158). O dönemde buradaki nüfusun büyük çoğunluğu Slavca konuşmaktaydı. Dolayısıyla bölgenin hassas dengelerini daha önceden biliyor olması Mazis'in dediği gibi, bölge halkının Yunan devletine ve toplumuna entegre olmasında etkili olmuştur (s. 159).

Florina'da vali olarak görev yaptığı sıradaki başarısının karşılığı ise Aralık 1935 tarihinde Devlet Bakanı ve Trakya Genel Valisi olarak atanması ile verilmiştir. Ancak bu görevinden Haziran 1936'da istifa eden Souliotis-Nikolaidis, 1931 yılında evlendiği eşi Sofia ile gözlerden uzak bir hayat yaşamaya başlar. Hayatının son üç yılını tüberküloz hastalığı nedeniyle sanatoryumda geçiren Athanasios Souliotis-Nikolaidis, vefatından kısa bir süre önce nihayet tümgeneralliğe terfi ettirilmiş ve böylelikle eşinin onun ölümünden sonra maddi sıkıntı yaşamayacağını bilerek hayata veda etmiştir (s. 161).

Yazar, eserin “Some Final Thoughts” (Bazı Son Düşünceler) başlıklı son bölümünde (ss. 165-170) çalışmanın bir genel değerlendirmesini yapmakta ve Yunan tarih yazımının Athanasios Souliotis-Nikolaidis’e karşı adil olmadığı ve Yunan tarih anlatısında yerinin göz ardı edildiği eleştirisinde bulunmaktadır.

Kitap, Athanasios Souliotis-Nikolaidis’in yaşam öyküsünü, faaliyetlerini ve düşüncelerini toplu bir şekilde araştırmacıların istifadesine sunan ilk eser olma özelliğini taşımaktadır. Mazis, çalışmasını arşiv malzemesine dayandırmakla birlikte ele alınan dönem hakkında yazılan çalışmaları da kullanmıştır. Böylece bilimsel açıdan değerli, çok yönlü bir eser ortaya çıkmıştır. Biyografik bir eser olmakla birlikte Balkan coğrafyasının önemli bir bölümünün henüz Osmanlı Devleti’nin bir parçası olduğu dönemde yaşanan gelişmelerin bir kesitine de ışık tutmaktadır. Mazis’in kitabının yakın dönem tarihimiz bakımından da değerli bir çalışma olduğunu ifade etmek kanaatimce mübalağa olmayacaktır.